

СТАНОВИЩЕ
ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА ЖОРЖЕТА ИЛИЕВА
„ЦЪРКВА И ИМПЕРИЯ ПО ВРЕМЕТО НА СВ. ПАТРИАРХ
НИКОЛАЙ I МИСТИК
(Църковно-историческо изследване)“
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“ ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 2.4. РЕЛИГИЯ
И ТЕОЛОГИЯ (Обща история на Църквата)
от проф. дфн Нина Димитрова

Жоржета Илиева получава магистърска степен по богословие от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ от 1998 г., след което има дългогодишна практика като учител по религия в столично училище, а от 2017 г. е редовен докторант в Богословския факултет на СУ (специалност *Обща история на Църквата*). Представени за обсъждане са дисертационен труд, автореферат и четири публикации по избраната тема. За член на настоящото научно жури съм назначена със заповед на Ректора № 38-11 от 06. 01. 2022.

Посветена на важна и значима тема от областта на *историческото богословие* – дейността на патриарх Николай I, дисертацията с общ обем от 168 страници е структурирана в предговор, увод, три глави и заключение. Общият брой библиографски единици (на кирилица и латиница) е 106 – от тях ползваните *извори* са 23, а останалите са изследвания, вкл. от интернет-източници. В края на текста са поместени и няколко *Приложения* – преводи на писма на патриарха, свидетелстващи неговата дипломатическа мисия.

В увода е обозначена историческата епоха, която е предмет на специално разглеждане – това е епохата между второто заточение на патриарх Фотий и смъртта на Николай Мистик през 925 г. Целта е анонсирана като осъществяване на цялостен църковно-исторически анализ на състоянието на Константинополската патриаршия и Източната Римска империя в дадения

исторически период, а фокусът на изследователския интерес пада върху политическата, пастирската и църковната дейност на патриарх Николай тогава.

По отношение на формулираните „задача, хипотеза и методи“ имам забележка – първо са описани задачите, чието изпълнение е предвидено да *изведат* хипотезата (тезата) на изследването („Така формулираните задачи водят до хипотезата на изследването...“ – с. 11). Всъщност редът би трябвало да е обратният – от лансирането на тезата би трябвало да следват и начините за аргументацията ѝ, включително чрез решаването на поставени конкретни задачи. Несполучлива е и формулировката на тезата: „Запазването на вътрешния и външен мир във Византия поради дейността на Константинополския патриарх“ (с. 11) – тук трябва да има някакво твърдение, което да изтъква значението на това *поради* (примерно: „запазването на траен мир във Византия от периода се дължи на усилията на...“), т.е. необходима е инверсия на казаното.

В увода подробно е разяснено състояние на изследванията по темата, от което съдим за добрата подготовка на докторантката.

Първа глава носи наименованието „Византия между небето и земята“ и в сравнение с останалите части съдържа най-много теоретични положения, доколкото визира принципната релация между светска и религиозна власт на Изток. Много добър анализ е предложен на съотношението между институциите (със специално внимание върху институцията на *съцарствието*); на фигурата на императора (и на такива ключови моменти като миропомазването при коронация, както и на други ритуали); на идеята за ромейската изключителност, на разликите *автократор – пантократор* и на статута съответно на императора и на патриарха. Авторката изтъква как Византия никога не е оспорвала разграничението между земното и духовното (и това е важно с оглед на нейните виждания по въпроса за съотношението между двете власти на Изток – въпрос, чието разискване продължава и до днес), отделяйки особено внимание на опита на патриарх Фотий за утвърждаването на симфонията между двете власти (отразен и в сборника със закони „Епанагога“).

Убедително е заключението на Жоржета Илиева, основавайки се на авторитетни изследователи в областта, сочещо опасността в така създадения на

Изток органичен съюз между Църквата и Империята да бъдат размити границите на еклесиологията (с. 56).

Втора глава се занимава с живота на св. патриарх Николай, въвеждайки детайлно социално-историческия контекст, в чието описание са открити множество акценти, сред които са браковете на император Лъв VI и съответно императорските съпруги – Теофана, канонизирана след смъртта ѝ, Зоя Заутца, Евдокия Баяна и особено Зоя Карбонопсина, предвид важната ѝ роля в живота и на империята, и на патриарх Николай. Разискван е въпросът за спора около четвъртобрачието на Лъв VI с оглед на позицията на Николай, неговото регентство и други важни исторически факти. Разказът е подробен, написаното е ясно и четивно. Разчленената структура позволява да бъдат обхванати различни аспекти от обществено-политическия живот, така че да бъде постигната една цялостна негова картина, която да открие личността на патриарх Николай.

Трета глава е наречена „Писмата на св. патриарх Николай I Мистик“ и е посветена на изясняването им в качеството на „важни извори за геополитическото състояние на империята в началото на X век“ (с. 92).

Приносите на предлаганата за обсъждане дисертация виждам главно в тази трета, последна нейна част – подробният и внимателен анализ на дипломатическата дейност на Николай, като адресатите са най-различни, в което се убеждаваме и от приложените в края на дисертационното изследване преводи на негови писма. Сред кореспонденцията на Николай без съмнение за нас е от особено значение тази до българския владетел Симеон. Тя не само осветява важни страници от византийско-българските отношения, но и – с оглед на родното минало – показва значимостта на предприетата от патриарх Николай мисия за удържането на мира във взаимните връзки. Изтъквайки цялостния принос на патриарха за стабилността на Византия, за мирното уреждане на външни и вътрешни конфликти – което е основният патос на дисертацията, докторантката не спестява известни нелицеприятни истини за нас (липсващи в учебниците ни по история). Анализът навсякъде е аргументиран, „подплатен“ с исторически свидетелства.

Цялостното ми впечатление от труда на Жоржета Илиева е за едно добре направено историко-църковно изследване на важна тема, с приноси, чиято амбиция намирам за основателна.

Въз основа на всичко казано дотук, като член на научното жури по защитата на дисертационния труд на Жоржета Викторова Илиева на тема „Църква и империя по времето на св. патриарх Николай I Мистик“, убедено ще гласувам за това, тя да получи исканата образователна и научна степен „доктор“ в Професионално направление 2.4 Религия и теология, научна специалност *Обща история на Църквата*.

7. 02. 2022

Подпис: